

Η ΑΠΙΣΤΗ ΣΜΥΡΝΗ Η « ΝΥΦΗ ΤΗΣ ΦΩΤΙΑΣ »

Εισαγωγή

Συμπληρώθηκαν 103 χρόνια από το τραγικό γεγονός της καταστροφής της Σμύρνης, σχεδόν ένας αιώνας, αλλά ακόμη υπάρχουν εύλογες απορίες για τους αίτιους και κυρίως για τους λόγους αυτής της μεγάλης συμφοράς. Η πυρκαγιά της Σμύρνης ήταν η « χαριστική βολή» σε μια κοινωνία όπου συμβίωναν, παρά τις αντιθέσεις τους, διαφορετικές εθνότητες με διαφορετική θρησκεία, γλώσσα, κουλτούρα και οικονομική επιφάνεια. Το μοντέλο συνύπαρξης και ανάπτυξης σ' αυτή τη γωνιά της Ιωνίας, με εμφανή τη δυτική επιρροή δεν υπήρχε σ' άλλη πόλη της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας.

Αυτός ο τρόπος ζωής μοιραία προκαλούσε το «φθόνο» της πλειοψηφίας του τουρκικού λαού, επηρεασμένου, από τα εθνικιστικά συνθήματα των Νεότουρκων που σχεδόν για μια δεκαετία (1908-1918) επέβαλαν στη χώρα την πολιτική τους. Η οποία έφερε την κατάρρευση της αυτοκρατορίας κατά τον Α' Π. Π. Τα συνθήματα αυτά αποτέλεσαν τη βάση της ιδεολογίας του «κεμαλικού εθνικισμού», που αναδύθηκε και γιγαντώθηκε μέσα από τα πεδία των μαχών της Ανατολής και κορυφώθηκε πάνω στα αποκαΐδια της «Νύφης της Φωτιάς»¹

Για το ποιός ευθύνεται για τη μεγάλη πυρκαγιά της Σμύρνης (13-16 Σεπ 1922) αναφέρθηκα αναλυτικά στα άρθρα μου στην εφημερίδα «ΕΜΠΡΟΣ» της Μυτιλήνης της 15 Σεπ 2010 και 16 Σεπ 2016. Στο παρόν άρθρο θα προσπαθήσω να καταγράψω τις απόψεις των τούρκων ιστορικών και αρθρογράφων οι οποίοι, στην «αναζωπύρωση» του θέματος το 2010 και μετέπειτα, προσπάθησαν να εκφέρουν άποψη διαφορετική από την επίσημη (Ίδρυμα Τουρκικής Ιστορίας – Türk Tarih Kurumu-TTK) και σε αντίθεση με τη «στρατευμένη» δημοσιογραφία.

Τουρκική μεταστροφή

Η τουρκάλα δημοσιογράφος Αϊσέ Χιούρ (Ayşe Hür)² με μία εκτεταμένη ανάλυση προσπάθησε να αντικρούσει τις πηγές, τις οποίες επικαλείται η τουρκική πλευρά στην προσπάθεια της να αποποιηθεί των ευθυνών της και τονίζει:

Την επί χρόνια επίσημη τουρκική άποψη, με την οποία κατηγορούνταν για την έναρξη της πυρκαγιάς ο ελληνικός στρατός σε συνεπικουρία με του Έλληνες της Σμύρνης. Η οποία ξαφνικά το 1980, λόγω των διπλωματικών προσπαθειών της Αρμενίας για την αναγνώριση της γενοκτονίας του λαού της το 1915, μεταστράφηκε και έκτοτε θεωρεί σαν υπεύθυνους, για το ξεκίνημα της φωτιάς, τους Αρμένιους και κυρίως το Αρμένικο κομιτάτο με αρχηγό τον Τασνάκ.

Μετά την είσοδο στη Σμύρνη του τουρκικού στρατού και των άτακτων (Τσέτες του Τυφλού Πεχλιβάνη – Kõr Pehlivan) στις 9 Σεπ 1922 ημέρα Σάββατο, ακολούθησε συστηματική λεηλασία, αρπαγή περιουσιών, βιασμοί κλπ με το πρόσχημα της έρευνας για τον εντοπισμό όπλων κλπ. στα σπίτια των Ελλήνων και των Αρμενίων. Ακολούθησε στις 12 Σεπ ο αποκλεισμός της αρμένικης συνοικίας από τον τουρκικό στρατό και τις μεταμεσημβρινές ώρες της 13 Σεπ 1922 ξεκίνησε η φωτιά στο Basmane (σημερινό εκθεσιακό κέντρο), η οποία με τη βοήθεια του ανέμου γρήγορα επεκτάθηκε. Την επόμενη μέρα κινήθηκε δυτικά καίγοντας τα πάντα στο πέρασμα της, σπίτια, σχολεία,

¹ Ο τίτλος είναι από το βιβλίο του συγγραφέα Mehmet Coral - Ateşin Gelini Gavur İzmir- εκδοτικός οίκος Doğan, 2008.

² 2.Μελέτη στην εφημερίδα << Taraf>> της 9 Σεπ 2012. Η εφημερίδα κλείστηκε διότι αντιπολιτευόταν το καθεστώς Ερντογάν.

κέντρα , ξενοδοχεία , εκκλησίες , μαγαζιά κλπ , στις αρμένικες, ελληνικές και φράγκικες συνοικίες . Ταυτόχρονα δεκάδες χιλιάδες Έλληνες , Αρμένιοι και Λεβαντίνοι με τις οικογένειες του κινήθηκαν αναγκάστηκα προς την παραλία, διότι προς την τούρκικη συνοικία(νότια –δες το χάρτη)³ οι δρόμοι είχαν αποκλειστεί .

Η φωτιά σβήστηκε ολοσχερώς στις 18 Σεπ 1922 κάνοντας στάχτη 2,6 εκατ. τ. μ. αστικής γης και πάνω από 20 χιλ ακίνητα , με συνολικό ύψος ζημιών 3,5 εκ χρυσές λίρες⁴ . Το σπουδαιότερο όμως είναι ότι με βάση τους αριθμούς έχασαν τη ζωή τους πάνω από 180 χιλ άτομα , αν ληφθεί υπόψη ότι στην πόλη ζούσαν περίπου 500 χιλ Έλληνες και Αρμένιοι τα δε πλοία παρέλαβαν μόνο 320 χιλ. πρόσφυγες.

Δηλαδή η Σμύρνη «καθαρίστηκε» , απαλλάχτηκε από τις εθνότητες που έδιναν ζωή και πρόοδο και άρχισε να δημιουργείται μια πόλη με ανατολίτικη νοοτροπία , που τίποτα δεν θα θύμιζε την παλιά Σμύρνη .Το σχέδιο αυτό φαίνεται ξεκάθαρα στο τηλεγράφημα του αρχηγού του τουρκικού επιτελείου Fevzi paşa(Çakmak) προς την Εθνοσυνέλευση στην Άγκυρα της 19 Σεπ 1922(φωτο).

Συμπεριφορά Ξένων Ανταποκριτών και Αποστολών

Οι ξένοι ανταποκριτές(Άγγλοι-Γάλλοι-Αμερικάνοι και Ιταλοί) στη Σμύρνη ήταν διστακτικοί στις αρχικές ανταποκρίσεις των και κυρίως κινήθηκαν στα πλαίσια της πολιτικής της Χώρας τους ,πλην ελαχίστων εξαιρέσεων . Η Αϊσέ Χιούρ(Ayşe Hür) καταγράφει τις αντιθέσεις που παρουσίασαν οι ανταποκρίσεις ορισμένων δημοσιογράφων με τις μετέπειτα αναλύσεις και τις αναφορές τους :

Στις 16 Σεπ 1922 οι Times του Λονδίνου έγραφαν ότι « η φωτιά ξεκίνησε μετά την κατάληψη της πόλης από του άτακτους τούρκους (basıbozuklar) , αλλά ο τακτικός στρατός δεν έκανε τίποτα εναντίον τους ούτε και κατά της φωτιάς » . Στις 6 Οκτ 1912 η ίδια εφημερίδα έγραφε ότι «δεν υπάρχουν αποδείξεις αλλά υπάρχει κοινή άποψη ότι την έβαλαν οι έλληνες και οι αρμένιοι » .

Η γαλλική Figaro κατηγορήσε για τη φωτιά τους Τούρκους , η Le Temps τους Έλληνες και η Le Matin τους Αρμένιους . Γενικά ο γαλλικός τύπος ακολούθησε φιλοτουρκική στάση , καίτοι τα караβάνια προσφύγων που έφταναν στη Μασσαλία περιέγραφαν με ανατριχιαστικές λεπτομέρειες τις τραγικές στιγμές που έζησαν , πιστός στην πολιτική που χάραξε η γαλλική κυβέρνηση της εποχής (Γάλλο-τουρκική συνθήκη της 20 Οκτ 1921- Συνθήκη Άγκυρας-Φραγκλίν Μπουγιόν) .

Οι New York Times «αναρωτιούνταν αν τη φωτιά την έβαλαν οι τούρκοι για να εκδικηθούν τους ρωμιούς και τους αρμένιους , που συνεργάστηκαν με τον Ελληνικό Στρατό». Επίσης η Portsmouth Daily Times , στήριξε τη θεωρία ότι «τη φωτιά την έβαλαν οι τούρκοι για να καλύψουν τις θηριωδίες τους».

Η επίσημη θέση της Γαλλίας για τους υπεύθυνους της φωτιάς παρουσιάζει μια αντιφατικότητα και συγκεκριμένα , αντί να ληφθούν υπόψη οι αναφορές και τα τηλεγραφήματα του διπλωμάτη Michel Graillet που αναπλήρωνε τον γενικό πρόξενο Lucien Laporte και είχε προσωπική αντίληψη των τραγικών γεγονότων , λήφθηκαν υπόψη οι αναφορές του στρατηγού Pelle και του ναυάρχου Dumesnil . Ο πρώτος ήταν ύπατος αρμοστής στην Πόλη και στάλθηκε από το γάλλο πρωθυπουργό Poincare στη Σμύρνη και συνέταξε σχετική έκθεση. Ο δεύτερος ήταν διοικητής του συμμαχικού στόλου στον κόλπο της Σμύρνης και συνέταξε την έκθεση του από μαρτυρίες και από τις δύο σημαντικές συναντήσεις που είχε :

Η πρώτη ήταν στις 11 Σεπ 1922 στο διοικητήριο (Konak) με το Nureddin Paşa , πρώην στρατιωτικό διοικητή Σμύρνης(πριν το Μάιο του 1919) και διοικητή της 1^{ης} τουρκικής στρατιάς , που είχε το βάρος της κύριας επίθεσης κατά του ελληνικού στρατού στο μέτωπο του Αφιόν

³Χάρτης της Σμύρνης κλίμακας 1/30000 της Διεύθυνσης Ιστορίας Στρατού του ΓΕΣ .

4.Εφημερίδα << İleri-Μπροστά >> της 30 Οκτ 1922 .

Καραχισάρ και είχε εισέλθει θριαμβευτής στη Σμύρνη στις 9 Σεπ 1922 . Η δεύτερη με τον Κεμάλ στις 15 Σεπ 1922 (η πυρκαγιά συνεχιζόταν) στη βίλλα της μετέπειτα συζύγου του Latife hanım στο Göztepe(στη νότια πλευρά της πόλης-δες το χάρτη) . Στις δύο συναντήσεις πρακτικά τηρούσε ο διοικητής γαλλικής κορβέτας Moreau .

Από το Νουρεντίν ο γάλλος ναύαρχος ζήτησε να περιοριστεί ο εκτοπισμός των ανδρών ελλήνων και αρμενίων , που είχε διατάξει ο ίδιος , μόνο σε όσους αποδεδειγμένα είχαν συνεργαστεί με τον Ελληνικό Στρατό . Αυτός αρνήθηκε και απάντησε « *πολλά μας έκαναν –bize çok zektirtiler*».

Στον Κεμάλ μετέφερε τις μαρτυρίες «*βάσει των οποίων οι τούρκοι έβαλαν τη φωτιά και ότι μάρτυρες είδαν τούρκους στρατιώτες να ρίχνουν πετρέλαιο*» και ότι ο Άγγλος ναύαρχος πιστεύει ότι « *υπεύθυνοι για τη φωτιά είναι οι τούρκοι* » . Ο Κεμάλ κατηγορήσε τους Αρμένιους και υποσχέθηκε τη διεξαγωγή έρευνας από επιτροπή του επιτελείου του, αφού εγκρίνει η Βουλή.

Για την έκθεση(που επικαλείται η τουρκική πλευρά) του αμερικάνου μηχανικού στην οργάνωση <<Near East Relief >> Mark Prentiss, έχω αναφερθεί στις 15 Σεπ 2010 . Επί πλέον η τουρκάλα δημοσιογράφος Αϊσέ Χιούρ αποκαλύπτει ότι η έκθεση, που συντάχθηκε κατά παραγγελία του ναυάρχου των ΗΠΑ Bristol τον Ιανουάριο του 1923 , βασίστηκε σε δύο συναντήσεις του μηχανικού στις 10 και 13 Σεπ 1922 με τον πιο αμφιλεγόμενο μάρτυρα, το διοικητή της ιδιωτικής πυροσβεστικής εταιρείας (συμφερόντων της αυστριακής ασφαλιστικής εταιρείας) Paul Gresovich. Ο τελευταίος μεταξύ των άλλων τόνισε ότι, «*πάντα ξεσπούσαν φωτιές την εποχή εκείνη αλλά πολλές ταυτόχρονα πρώτη φορά , η δύναμη της πυροσβεστικής από 100 άτομα είχε πέσει στους 37 λόγω της απόλυσης από το νομάρχη Kazım Paşa των Ρωμιών(Ελλήνων)πυροσβεστών . Ζήτησα ενίσχυση από τους τούρκους αλλά μου έστειλαν μόνο 100 άτομα τα οποία από τις 8 το βράδυ της 13 Σεπ βομβάρδιζαν τα σπίτια για να μην εξαπλωθεί η φωτιά*» . Επίσης ο Gresovich ανέφερε ότι «*το πρωί της 13 Σεπ (πριν ξεσπάσει η φωτιά) μερικές χιλιάδες γυναικόπαιδα Αρμενίων με επικεφαλής δύο ιερείς βγήκαν από το αρμενικό σχολείο και την εκκλησία του Αγίου Δομνίκου και κινήθηκαν προς τη θάλασσα . Σε έρευνα εντός του σχολείου εντοπίστηκαν στουπιά με πετρέλαιο*».(Σημείωση : Η προσπάθεια διάσωσης των γυναικόπαιδων των Αρμενίων πριν τη φωτιά , αποδεικνύει περίτρανα τις λεηλασίες και τις θηριωδίες που εξελίσσονταν στη συνοικία τους και όχι μόνο.)

Το κυριότερο όμως για την αναφορά Prentiss είναι ότι έρχεται σε αντίθεση με :

Την ανταπόκριση του ιδίου που δημοσιεύτηκε στις 18 Σεπ 1922 στους New York Times .

Τη μαρτυρία του βοηθού προξένου Barnes ότι «*είδε τούρκους να βάζουν φωτιά στο τελωνείο και το γραφείο ελέγχου διαβατηρίων*».

Τη μαρτυρία του υπευθύνου του Ερυθρού Σταυρού , Davis Claufen ότι «*είδε τούρκους στρατιώτες να καίνε σπίτια*» και της περιπόλου του ναυτικού των ΗΠΑ ότι «*οι φωτιές γύρω από το Αμερικάνικο σχολείο μπήκαν από τούρκους*».

Η Συμπεριφορά της Ανώτατης Στρατιωτικής Τουρκικής Ηγεσίας

Είναι ιστορικά αποδεδειγμένο ότι η ανώτατη τουρκική στρατιωτική ηγεσία (ο επιτελάρχης Fevzi Çakmak Paşa , ο διοικητής του δυτικού μετώπου İsmet İnönü και άλλοι) με επικεφαλής το Μουσταφά Πασά έφθασαν στη Σμύρνη στις 10 Σεπ 1922 (μία μέρα μετά την είσοδο του Nureddin Paşa- διοικητού της 1^{ης} Στρατιάς) . Ήταν μάρτυρες όλων των λεηλασιών και των θηριωδιών καθώς και της τρομερής πυρκαγιάς που κατέστρεψε τα πάντα .

Εύλογα γεννάται η απορία σ' ένα αντικειμενικό παρατηρητή γιατί δεν έκαναν κάτι , για να περιορίσουν τη ζημιά και να γλυτώσουν από το θάνατο χιλιάδες αθώες ψυχές , που είχαν πάρει στο δρόμο του ξεριζώμου ; Εξάλλου ο στρατιωτικός αντίπαλος τους , ο ελληνικός στρατός είχε αναχωρήσει από την πόλη στις 8 Σεπ 1922 κινούμενος προς τον Τσεσμέ , προκειμένου να εγκαταλείψει τη γη της Ιωνίας .

Οι διάφοροι τούρκοι στρατιωτικοί της εποχής καθώς και ο επιστήθιος φίλος του Κεμάλ Falih Rifki Atay στα απομνημονεύματά τους, προσπάθησαν να περιγράψουν « τη λύπη του Κεμάλ», που φαίνεται στις φράσεις θυμού και απογοήτευσης προς το πρόσωπο του Νουρεντίν Πασά, που τελικά έγινε ο «αποδιοπομπαίος τράγος» και φορτώθηκε όλες τις «αμαρτίες» της τουρκικής ηγεσίας και πρώτου του Αρχιστρατήγου Μουσταφά Κεμάλ. Το ερώτημα είναι αν ενεργούσε μόνος του ή με εντολές βάσει σχεδίου;

Ο Κεμάλ στις 10 Σεπ αρχικά έστησε το στρατηγείο του στο ξενοδοχείο 'Κράμερ Παλλάς' (δες το χάρτη) και το βράδυ διανυκτέρευσε, για λόγους συμβολικούς, στη βίλα της οικογένειας İplikçizade στην περιοχή Karşıyaka (Κορδελλιό) όπου είχε διαμείνει το καλοκαίρι του 1921 ο Βασιλιάς Κωνσταντίνος.⁵

Τις υπόλοιπες νύκτες μέχρι το πρωί την 13^η Σεπ 1922 (ημέρα έναρξης της πυρκαγιάς) δεν διασαφηνίζεται αλλά κατά πάσα πιθανότητα άλλαζε σπίτια για λόγους ασφαλείας. Γεγονός είναι ότι το απόγευμα της 13^{ης} Σεπ καθώς η φωτιά πλησίαζε την παραλία και το ξενοδοχείο Κράμερ μεταφέρθηκε εσπευσμένα μέσα σε ανοικτό αυτοκίνητο στη βίλα της οικογένειας Uşakizade στην περιοχή Göztepe (Γκιότζτεπε –νότια της πόλης) καλεσμένος της Latife Hanım, που στη συνέχεια έγινε σύζυγος του.

Ο Κεμάλ στις 13 Σεπ το βράδυ από το μπαλκόνι της βίλας που έμενε, βλέποντας τις φλόγες να υψώνονται στον ουρανό της Σμύρνης, είπε στους αξιωματικούς του «...παιδιά κοιτάξτε καλά αυτή τη θέα, αυτές οι φλόγες σηματοδοτούν το τέλος μιας περιόδου και την αρχή μιας νέας. Οι αμαρτίες της Οθωμανικής αυτοκρατορίας τον τελευταίο αιώνα «καθαρίζονται» με αυτή τη φωτιά, η οποία παράλληλα ανακοινώνει στον κόσμο την άνοδο του τουρκικού έθνους και την ίδρυση του τουρκικού κράτους ...».⁶

Την επόμενη ημέρα ενώ η φωτιά έτρωγε τα σωθικά της πόλης, παρατέθηκε γεύμα στη βίλα με παρόντες την ηγεσία, την οικογένεια και άλλους. Ο υπασπιστής του Κεμάλ Salih Bozok γράφει, «...όλοι γέμιζαν με ευχαρίστηση τα ποτήρια τους και έτρωγαν τους μεζέδες, πλην του Fevzi Paşa που δεν έπινε οινόπνευμα αλλά καταβρόχθιζε με βουλιμία τα καλαμάρια της Σμύρνης...».⁷ παραπέρα δε ήταν οι υπασπιστές. Ο Bozok γράφει, «... η Λατιφέ μιλούσε για τις επιχειρήσεις της οικογένειας και ο Κεμάλ για τη μάχη του Αλή Βεράν...». Σε ερώτηση του Κεμάλ αν υπάρχουν ακίνητα της οικογένειας στην περιοχή που καιγόταν, αυτή απάντησε θετικά και συμπλήρωσε, «ας καούν όλα Πασά μου αρκεί που εσείς είστε υγιείς, ποια η αξία των περιουσιακών στοιχείων για κάποιον που ζει αυτές τις ένδοξες μέρες. Η Πατρίδα σώθηκε και στο μέλλον θα τα φτιάξουμε καλύτερα ...». Η απάντηση ικανοποίησε τον Κεμάλ και πρόσθεσε, « Evet, Yaksın ve Yikilsın. Hepsı telafisi mümkün—Ναι, όλα ας ακούν και ας καταστραφούν!! Όλα ξαναγίνονται!!!».⁸

Ο επιτελάρχης Fevzi Paşa στα δικά του απομνημονεύματα περιγράφει με τα χειρότερα λόγια το Νουρεντίν και συμπληρώνει, « αυτός ο άνθρωπος είναι υπεύθυνος για δυο γεγονότα που τελείωσαν με πόνο, την πυρκαγιά της Σμύρνης και τη διαμονή του Κεμάλ στο Κράμερ, απ' όπου λόγω της φωτιάς κατέληξε μόνιμος μουσαφίρης στη βίλα στο Γκιότζτεπε ...».⁹ Ο Κεμάλ έμεινε στο σπίτι της Λατιφέ μέχρι τις 29 Σεπ 1922, από εκεί επέστρεψε την επομένη στην Άγκυρα.

⁵ Η διπλή βίλλα της οικογένειας φαίνεται στην φωτογραφία, νοικιάστηκε από τον ιδιοκτήτη Şüreyya İplikçizade από τον Υπάτο Αρμιοστή Στεργιάδη.

⁶ 6. Utkan Kocatürk, « Από τη γέννηση του μέχρι το θάνατο : Ημερολόγιο του Ατατούρκ από διάφορες πηγές », Κέντρο Μελετών του Ατατούρκ στην Άγκυρα 1999.

⁷ 7. İzmet Bozdağ, « Ανάμεσα σε δυο αγάπες τη Λατιφέ και τη Φικριγιέ », με βάση τις αφηγήσεις του υπασπιστή του Κεμάλ Salih Bozok, έκδοση Truva σελ. 81-82.

⁸ Άρθρο με τίτλο «Ο Salih Bozok αφηγείται», στην εφημερίδα Cumhuriyet 30 Ιαν 1939.

⁹ Süleyman Külçe, « Η Στρατιωτική και Ιδιωτική Ζωή του στρατηγού Fevzi Çakmak », τόμος 1^{ος}, 1953 σελ. 236.

Ο «Αποδιοπομπαίος Τράγος» Nureddin Paşa

Ο Τούρκος δημοσιογράφος Tamer Çilingir¹⁰ σε άρθρο του με τίτλο «...Τη Σμύρνη την έκαψε ο Μουσταφά Κεμάλ και οι στρατιώτες του», αφού αναφέρει στα κενά που παρουσιάζει η επίσημη θέση της Τουρκίας για την πυρκαγιά καταλήγει στις εξής διαπιστώσεις, για το πρόσωπο του Νουρεντίν πασά για τον οποίον έχουν γραφτεί πολλά για τη μοχθηρία, την σκληρότητα και την πονηριά. Τα χαρακτηριστικά αυτά φάνηκαν σε όλη την έκταση τους στον τρόπο που μαρτύρησε ο Μητροπολίτης Σμύρνης εθνομάρτυρας Χρυσόστομος :

- Οι ιστορικοί για να αθωώσουν τον Κεμάλ, ρίχνουν όλα τα βάρη στο Νουρεντίν .
- «Από ποιόν πήρε διαταγές ο Νουρεντίν, για να εξολοθρεύσει την κουρδική φυλή Κοζγίρι η οποία αρνήθηκε να υποταχθεί και τους Έλληνες του Πόντου» .

- «Τότε ήταν αρεστός και εκτελούσε τις διαταγές του Κεμάλ ενώ στη Σμύρνη έγινε απεχθής και αχώνευτος» .

-- Για την υπευθυνότητα του Νουρεντίν έχουν γράψει ο Ισμέτ Ινονού και ο Ριφκί Αταϊ, τι έλεγε όμως ο ίδιος για του Ρωμιούς(Έλληνες) « .. σ' όλους τους Ρωμιούς υπάρχει το όνειρο του κράτους. Πιστεύουμε ότι οι ρωμιοί για την πατρίδα μας είναι ένα φίδι, το δηλητήριο αυτού του φιδιού είναι οι γυναίκες ...» .

- Οι πράξεις αυτού του «πιστού στρατιώτη του Κεμάλ» και οι θηριωδίες του στον Πόντο και στο Κοζγίρι συζητήθηκαν σε κλειστές συνεδριάσεις της Βουλής της 11 Αυγούστου και της 4 Οκτ 1921 . Μερικοί ζήτησαν να καθαιρεθεί αλλά ο Κεμάλ τον υπερασπίστηκε και τον γλύτωσε μέσω της «σύστασης εξεταστικής επιτροπής» .

-«...Τελικά στις 29 Ιουνίου 1922 ο Κεμάλ τον επιβράβευσε, τον προήγαγε και του ανέθεσε της διοίκηση της 1^{ης} Στρατιάς . Πως αυτός μετά από 2,5 μήνες έγινε «απεχθής» ; Πως θα ενεργούσε ο πιστός αυτός στρατιώτης χωρίς διαταγές του Κεμάλ ; Όσοι το υποστηρίζουν έχουν «πάθει ατροφία στο μυαλό» και θέλουν να προστατεύσουν τον Κεμάλ» .

Μια Σμυρνιά Τουρκάλα «Εξομολογείται»

Η τουρκάλα καθηγήτρια ανθρωπολογίας και κοινωνιολογίας στο Πανεπιστήμιο Σαπαντζή της Κωνσταντινούπολης Leyla Neyzi¹¹, πραγματοποίησε τέσσερις συναντήσεις μεταξύ 2001-2003 με την Gülfem Kaatçılar İren (οικογένεια Katirzade) που είχε γεννηθεί το 1915 και βίωσε σαν παιδί μιας πλούσιας μουσουλμανικής οικογένειας της Σμύρνης που ζούσε στο Κορδελλιό (Karşıyaka) , όλα τα γεγονότα από το 1919 μέχρι το Σεπτέμβριο του 1922 .

Τη ψυχή της μικρής İren σημάδεψαν, πριν την πυρκαγιά της Σμύρνης, δύο τραγικά γεγονότα . Πρώτο ήταν ο θάνατος του πατέρα της από πνευμονία την άνοιξη του 1922, την οποία «άρπαξε» λόγω άρνησης των ελληνικών αρχών να του δώσουν άδεια να ταξιδέψει με το τρένο στη Μαγνησία, όπου ήταν τα κτήματα του και αναγκάστηκε να πάει με τα πόδια .

Δεύτερο, με τη διάσπαση του μετώπου πήγαν οικογενειακώς στη Μαγνησία για ασφάλεια και έζησε την πυρπόληση της πόλης από τους «φυγάδες» Έλληνες στρατιώτες .

Στην ερώτηση για το ποιος ευθύνεται για την πυρκαγιά της Σμύρνης, τότε έριχνε τα βάρη στους Έλληνες, τότε στους Ρωμιούς(Έλληνες κάτοικους της Σμύρνης) και τελικά στους Τούρκους . Αναπολούσε αλλά και κατηγορούσε τον κοσμοπολίτικο χαρακτήρα της Σμύρνης . Ανατράφηκε με Αρμένιους, Ρωμιούς, Λεβαντίνους και Εβραίους, τους οποίους θεωρούσε ότι «ανήκαν στη γη της Σμύρνης μαζί με τους τούρκους» .

¹⁰ Mustafa Balçioğlu, « Οι δύο Ανταρσίες του Πόντου και του Κοζγίρι, ένας Πασάς ο Νουρεντίν », εκδόσεις Nobel, Άγκυρα 2000.

¹¹ Η μελέτη της Leyla Neyzi, με βάση την προφορική ιστορία της Gülfem Kaatçılar İren, δημοσιεύτηκε με τον τίτλο « Remembering the Smyrna », στο περιοδικό « History and Memory » τεύχος Φθινόπωρο/Χειμώνας 2008 .

Η προσέγγιση της για την μεγάλη καταστροφή που προκάλεσε η πυρκαγιά της Σμύρνης έχει δύο διαστάσεις :

Την εθνικιστική , βάσει της οποίας ήταν αναγκαία η πυρκαγιά για να καθαριστεί η «βρωμιά» . Επαναλάμβανε τη φράση << « rızılığ i temizlemek – καθαρισμός της βρωμιάς» , αυτοί (Τούρκοι) έβαλαν τη φωτιά στην αποθήκη πυρομαχικών και όπλωνήταν ο μόνος τρόπος να καθαριστεί η βρωμιά , διαφορετικά θα τους κυνηγούσαν από πόρτα σε πόρτα ... Ήταν όμως σωστό ή λάθος;»

Συνεχίζοντας η İren συμπλήρωσε , «... όπου είναι τώρα η έκθεση ζούσαν χιλιάδες Αρμένιοι και Έλληνες , ο καθαρισμός ήταν απαραίτητος για να ιδρυθεί η τουρκική δημοκρατία , δεν υπήρχε άλλη επιλογή , δεν μπορούσαμε να είχαμε μια τέτοια κοσμοπολίτικη δημοκρατία...».

Η εθνικιστική αυτή προσέγγιση , κατά τη συγγραφέα , δείχνει αφενός την απελπισία και το μίσος που φώλιασε στις ψυχές των ηττημένων Τούρκων του Α' Π. Π., οι οποίοι έβλεπαν να διαλύεται η αυτοκρατορία τους και αφετέρου το συναίσθημα της κατωτερότητας που χαρακτήριζε τους μουσουλμάνους της Σμύρνης σε σχέση με τις λοιπές εθνότητες , οι οποίες κυριαρχούσαν στην πολιτιστική και οικονομική ζωή της πόλης .

Η δεύτερη προσέγγιση της Σμυρνιακής τουρκάλας , που αναπολούσε το χαμένο κοσμοπολίτικο χαρακτήρα της παλιάς Σμύρνης που θάφτηκε μέσα στις στάχτες , είχε σχέση με την αναγκαιότητα ή όχι της μεγάλης καταστροφής . Συμμερίζεται τον πόνο των εθνοτήτων που «εξαφανίστηκαν» από την πόλη και προσθέτει , «...τις παλιές μέρες μουσουλμάνοι , έλληνες , αρμένιοι και εβραίοι εμπιστευόμασταν ο ένας τον άλλον . Η γη ανήκε σε αυτούς όπως και σε εμάς» .

Στο τέλος η İren συμπλήρωσε , «...Ξέρεις τι με θυμώνει; Κανένας δεν ψάχνει τις αιτίες για αυτή τη λυπητερή ιστορία . Την έθαψαν . Ο κόσμος αισθάνεται ότι ήταν ένα καλό πράγμα το οποίο διαλευκάνθηκε , αλλά κανείς δεν θέλει να μιλήσει για αυτό . Δεν έπρεπε να συμβεί . Χάθηκαν εβδομήντα πέντε χρόνια ...».

Επίλογος

Υπάρχουν και άλλοι τούρκοι δημοσιογράφοι , συγγραφείς και ιστορικοί , που στηλίτευαν άλλοι με παρρησία και άλλοι εμμέσως με υπονοούμενα την τουρκική ενοχή και κυρίως την τουρκική « απραξία» , κατά την εξέλιξη της πυρκαγιάς .

Κρίνω σκόπιμο να αναφέρω τα ονόματα τους : Engin Ardic (Sabah) , Hasan Bülent Kahraman (Sabah) , Emre Aköz (Sabah) , Fahri Alem (tüm gazateler.com) , Hadi Uluengin (Hurriyet) και φυσικά ο Etyen Mahşuryan (Karar) που διετέλεσε και σύμβουλος του πρώην πρωθυπουργού Davutoğlu .

Μετά το «σάλο» που δημιουργήθηκε το 2010 η επίσημη Τουρκία (ΤΤΚ- Δήμος Σμύρνης κλπ) αρνήθηκαν « να κοιτάξουν κατάματα την αλήθεια » και να κινηθούν στην κατεύθυνση της ανεξάρτητης μελέτης από πανεπιστημιακούς ιστορικούς , τούρκους , έλληνες , αρμένιους , εβραίους και από τη Δύση , όλων των πηγών γνωστών και μη (όχι των μετέπειτα κατασκευασμένων) , προκειμένου να βρεθεί η αλήθεια . Αντίθετα ξεκίνησαν μια «βιομηχανία» παραγωγής ντοκυμαντέρ , εκδόσεων , μελετών , συνεδρίων κλπ , για να στηρίξουν τη νέα επίσημη θέση της Χώρας , δηλαδή ότι «η αρμένικη επαναστατική οργάνωση έβαλε τη φωτιά».

Δεν αμφιβάλω ότι και στην ελληνική πλευρά υπάρχουν «ακραίες φωνές» από ιστορικούς , συγγραφείς και δημοσιογράφους , που ασχολούμενοι με τα τραγικά γεγονότα της περιόδου 1919-22 στη Μικρά Ασία , παραγνωρίζουν ή υποβαθμίζουν τις δικές μας « ακρότητες » και υπερτονίζουν τα λάθη και τις βάρβαρες πράξεις της άλλης πλευράς . Προσπάθεια αυτών των ακραίων δεν είναι η ανακάλυψη της αλήθειας αλλά η υποδαύλιση της « εθνικιστικής έξαρσης » του λαού σε μία δύσκολη οικονομική περίοδο και με μία τουρκική κυβέρνηση και έναν πρόεδρο , τον Ερντογάν , που ακολουθούν μία επιθετική πολιτική στις σχέσεις με τη χώρα μας και την Κύπρο , με διακυμάνσεις και ανάλογα με τις εσωτερικές συνθήκες στην Τουρκία και το διεθνές περιβάλλον .

Αυτό το πνεύμα (zihniyet) της επιθετικότητας της ηγεσίας της Τουρκίας , είναι ένα «κράμα» του οθωμανικού εθνικισμού , «μπολιασμένου » με την αναθεωρητική ιδεολογία των Νεότουρκων (İttihat ve Terraki Cemiyeti) και τον «κεμαλικό εθνικισμό» , μέσα σ' ένα περιβάλλον αργής αλλά σταθερής επέκτασης του «πολιτικού Ισλάμ» . Είναι το ίδιο που οδήγησε στην καταστροφή της κοσμοπολιτικής Σμύρνης ή τουλάχιστον δεν έκανε κάτι να την σταματήσει ή να την μειώσει .

Είναι το ίδιο πνεύμα που οργάνωσε τα τάγματα εργασίας (amele taburu) , επέβαλλε τον εξοντωτικό φόρο περιουσίας (varlık vergisi) , οργάνωσε και εκτέλεσε τα Σεπτεμβριανά (6-7 Σεπ 1955) κατά των Ελλήνων της Πόλης και άλλα πολλά , που οδήγησαν στο «μαρασμό» της Ελληνικής κοινότητας στην Τουρκία .

Όπως χαρακτηριστικά τόνισε ο Emre Aköz σε άρθρο του στην εφημερίδα Sabah της 8 Απριλίου 2010 με τίτλο « Η εξομολόγηση ενός Κεμαλιστή» , «...ξέρουμε 90% ποιος έβαλε τη φωτιά ,αλλά επειδή δεν είναι 100% , είμαστε υποχρεωμένοι να αντιμετωπίσουμε το υπόλοιπο 10% που επέβαλε η λογοκρισία από την παιδική μας ηλικία . Ξέρουμε όμως 100% ποιος δεν την έσβησε...».

Μυτιλήνη 1 Σεπ 2025

Στρατής Χαραλάμπους –Αντγος ε.α.

Μέλος της Έταιρίας Λεσβιακών Μελετών'